

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ СИМПОЗИУМУ

СПІВРОБІТНИЦТВО НАН УКРАЇНИ З УНІВЕРСИТЕТАМИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

**Доповідь віце-президента НАН України
академіка НАН України В.Д. ПОХОДЕНКА**

Стало вже азбучною істиною, яку виголошують майже з усіх високих трибун і на всіх засіданнях, що одним із найважливіших напрямів сучасної державної політики у сфері науки й інновацій є інтеграція науки та освіти. Справді, для побудови економіки і суспільства, заснованих на знаннях, необхідно готувати фахівців з підвищеним творчим потенціалом, що в принципі можливо тільки із залученням до освітнього процесу сучасної науки. Хотів би підкреслити, саме сучасної науки. При цьому, на думку Національної академії наук України, інтеграційні процеси повинні відбуватися з урахуванням вітчизняних традицій у розвитку і науки, і освіти, маючи на меті встановлення ефективної взаємодії університетів із науковими установами Академії на постійній основі.

Зміцнення зв'язків науки й освіти було і залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності НАН України. На нашу думку, це один із найважливіших шляхів підвищення ефективності роботи насамперед самої Академії. Багатопланова співпраця НАН України з вищою школою включає проведення спільних наукових досліджень, коло яких досить широке, підготовку кадрів високої кваліфікації, спільне використання унікального наукового обладнання, написання спільними зусиллями монографій, підручників, посібників тощо. Окремі показники співробітництва наукових установ НАН України з вищими країни наведено на слайдах.

У зв'язку з лімітом часу зупинюся тільки на діяльності спільних науково-освітніх структур, загальна кількість яких сьогодні становить близько ста. 60 з них були створені протягом останніх 6 років. Тобто існує тісний взаємозв'язок між вищими навчальними закладами й Академією наук. У цей період були засновані, зокрема, Інститут новітніх технологій, що діє при Національному авіаційному університеті (м. Київ) і готує студентів на базі більше 20 наукових установ нашої Академії; Науково-освітній комплекс «Економосвіта» (м. Львів); Академічний науково-освітній комплекс «Ресурс» (м. Харків), який об'єднує зусилля академічних установ і провідних університетів Харкова. 10 років працює створений в Одесі на базі Фізико-хімічного інституту ім. О.В. Богатського та Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова Хіміко-фармацевтичний навчально-науково-виробничий комплекс НАН України і МОН України, який готує таких необхідних для нашої країни, і медичної науки передовсім, фахівців із глибокими фундаментальними знаннями в галузі фізико-хімічної біології. Заслугує на увагу той факт, що ці фахівці набувають необхідних для майбутнього вченого практичних навичок використання своїх знань для такого важливого розділу науки і практики, як створення нових медичних препаратів і впровадження їх у фармацевтичну промисловість.

Слід відзначити багаторічну успішну роботу відділень цільової підготовки Київ-

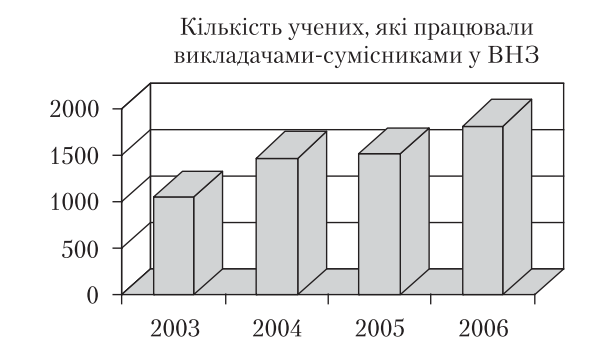
ського національного університету імені Тараса Шевченка, а також Національного технічного університету України «КПІ» при НАН України. Щорічно вони готують сотні висококваліфікованих спеціалістів і магістрів з пріоритетних напрямів науки і техніки. Значна частина випускників приходить на роботу і вступає в аспірантуру НАН України.

Всі ці спільні структури широко використовують у навчальному процесі новітні наукові досягнення, що допомагає готувати кадри високої кваліфікації для науки, вищої освіти та інноваційної діяльності.

Розширення співпраці з вищою школою дало нам можливість тільки за три останні роки збільшити кількість студентів, котрі готують курсові і дипломні проекти під керівництвом учених нашої Академії майже в 1,5 разу. Це тільки за три роки! Розвиток взаємодії з вищими навчальними закладами ми розглядаємо як один із найважливіших чинників, що сприяють розв'язанню найактуальнішої для НАН України, втім, як і для академій інших країн СНД, проблеми – омолодження її складу. Це видно на діаграмах.

З 1999 р. кількість молодих учених в Академії збільшилася в 2,2 разу (це дуже важливий показник), а кількість кандидатів наук віком до 35 років – у 1,7 разу. Такий результат, безперечно, зумовлений, у тому числі, і нашою активною роботою з вищою школою України. Хотів би ще раз підкреслити, що такі науково-освітні центри створюють не тільки в Києві. Майже в усіх великих містах, де є авторитетні вищі навчальні заклади й академічні установи, створюють ці важливі осередки інтеграції науки і вищої школи.

Академія накопичила достатньо великий досвід міжнародної взаємодії у сфері інтеграції науки та освіти. Йдеться про 30-річний досвід співпраці з Московським фізико-технічним інститутом (державним

університетом), який готує магістрів з використанням широковідомої сьогодні так званої фізтехівської системи. При цьому студенти, відібрані в Україні для навчан-

ня в МФТІ (м. Долгопрудний Московської області), після закінчення 4-го курсу повертаються на Батьківщину для проходження магістрату на базових кафедрах в інститутах Національної академії наук України. Досвід такої спільної роботи показав її високу ефективність: за цей період підготовлено 775 спеціалістів і магістрів, з яких майже кожний третій став кандидатом наук, а ще 21 — доктором наук. Більшість із них продовжує працювати в нашій Академії, примножуючи науково-технічний потенціал нашої держави.

Разом з тим нинішній стан справ у питаннях інтеграції освіти і науки не відповідає сучасним потребам нашого суспільства, не забезпечує підготовку висококваліфіко-

ваних фахівців, у першу чергу з новітніх напрямів науки і техніки. Вироблення нових ефективних форм підготовки таких фахівців, більш широке впровадження моделей, що довели свою ефективність, вимагає концептуальних змін у сфері як науки, так і освіти. Саме ці питання були розглянуті на спільному засіданні Президії Академії і Колегії Міністерства освіти і науки України, на якому ухвалено рішення про розроблення концепції державної цільової програми, спрямованої на розвиток інтеграції науки й освіти в найближчі 5 років. З огляду на це рішення НАН України спільно з Міністерством освіти і науки розробили концепцію державної цільової програми під назвою «Кадри для науки, вищої освіти та інноваційної діяльності» на 2008–2012 роки. Її метою є забезпечення спільними зусиллями працівників науки та освіти відбору і підготовки фахівців у першу чергу з новітніх напрямів науки і техніки для потреб наукової та освітньої сфер, а також для інноваційної діяльності. Ця програма повинна істотно підвищити ефективність роботи вже діючих спільних науково-освітніх структур, а також сприяти створенню відділень цільової магістерської підготовки провідних університетів України при Національній академії наук за фізтехівською моделлю навчання.

Реалізація цієї програми допоможе створити на державному рівні нормативно-правову базу, яка конче необхідна і яка сьогодні практично відсутня, а також фінансово-економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення стійких взаємозв'язків між науковими організаціями і вишами, поглиблення їхньої взаємодії та поліпшення якості освітньої і дослідницької діяльності, посилення мотивації і стимулювання занять науковою діяльністю. Крім цього, передбачено:

— значне розширення участі вчених НАН України в освітній діяльності. Багато наших

учених уже зараз за сумісництвом викладає в різних вищих навчальних закладах країни, але їхню кількість треба збільшувати;

— відродження практики стажувань і підвищення кваліфікації викладачів університетів в академічних наукових установах. Старше покоління пам'ятає, що свого часу існувала така практика, коли, наприклад, доцент раз на п'ять років мусив стажуватися в певній провідній науково-дослідній установі, виконуючи там наукову роботу. Після цього він повертався в університет, вже освоївши який-небудь розділ сучасної науки, долучившись до найсвіжіших знань. І звичайно, ті, хто пройшов таке стажування, в переважній більшості стають поборниками цієї науки і розвивають її в себе у вищому навчальному закладі. Це дуже важливо, тому слід обов'язково відродити таку практику.

На продовження теми варто сказати про необхідність спільного використання унікального наукового обладнання Академії. Так, у нас, на жаль, його не так уже багато, ми тільки в останні три роки стали покра-

щувати свій приладовий парк. Але у вищих ситуація ще гірша, і їм творити науку на сучасному рівні на обладнанні, придбаному в 70-ті, в кращому разі 80-ті роки, майже неможливо.

Нарешті, важливою є практика спільної підготовки підручників, посібників тощо, що дасть змогу уникнути великого часового розриву між змістом нинішніх підручників і сучасним станом науки. Лише об'єднавши свої зусилля, працівники вищих навчальних закладів і співробітники Академії наук, які працюють на пріоритетних напрямках сучасної науки, можуть готувати підручники, що відповідають цим вимогам.

Академія вважає, що поглиблення співпраці наукових установ НАН України і вишів має стати одним із пріоритетів державної політики. Реалізація цієї співпраці сприятиме залученню молоді до наукової діяльності, підвищенню рівня освіти та науки в Україні, розв'язанню важливих проблем економіки і державного будівництва, а також входженню українських учених і працівників освіти у світову наукову спільноту.

РОЗВИТОК НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ — КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ СУСПІЛЬСТВА, ЗАСНОВАНОГО НА ЗНАННЯХ

Доповідь міністра освіти і науки України С.М. НІКОЛАЄНКА

Радий привітати учасників і гостей симпозиуму, присвяченого проблемам розвитку науки й освіти в сучасних умовах побудови світової економіки, заснованої на знаннях.

Сьогодні нагромадження і застосування знань стали основними факторами економічного розвитку і набувають дедалі більшого значення як головна конкурентна перевага країни в масштабах світової економіки. Однак самі по собі знання не трансформують економіку.

Які ж фактори визначають цю трансформацію і яке значення кожного з них у цьо-

му процесі? Це макроекономічна й нормативна бази, що впливають на просування технологій; інфраструктура ІКТ, що забезпечує доступ до глобальних джерел знань; інноваційна система; висококваліфіковані кадри. Отже, суть економіки, заснованої на знаннях, це не тільки постійне генерування нових знань. Головне в тому, щоб створити в країні такі умови, коли ці знання використовуються для формування постіндустріальної економіки, що, врешті, дасть змогу поліпшити життя людей, а суспільство, в якому вони живуть, більш гармонійно й